Tolkien ve Kötülüğün Doğası

ECE KILIÇ

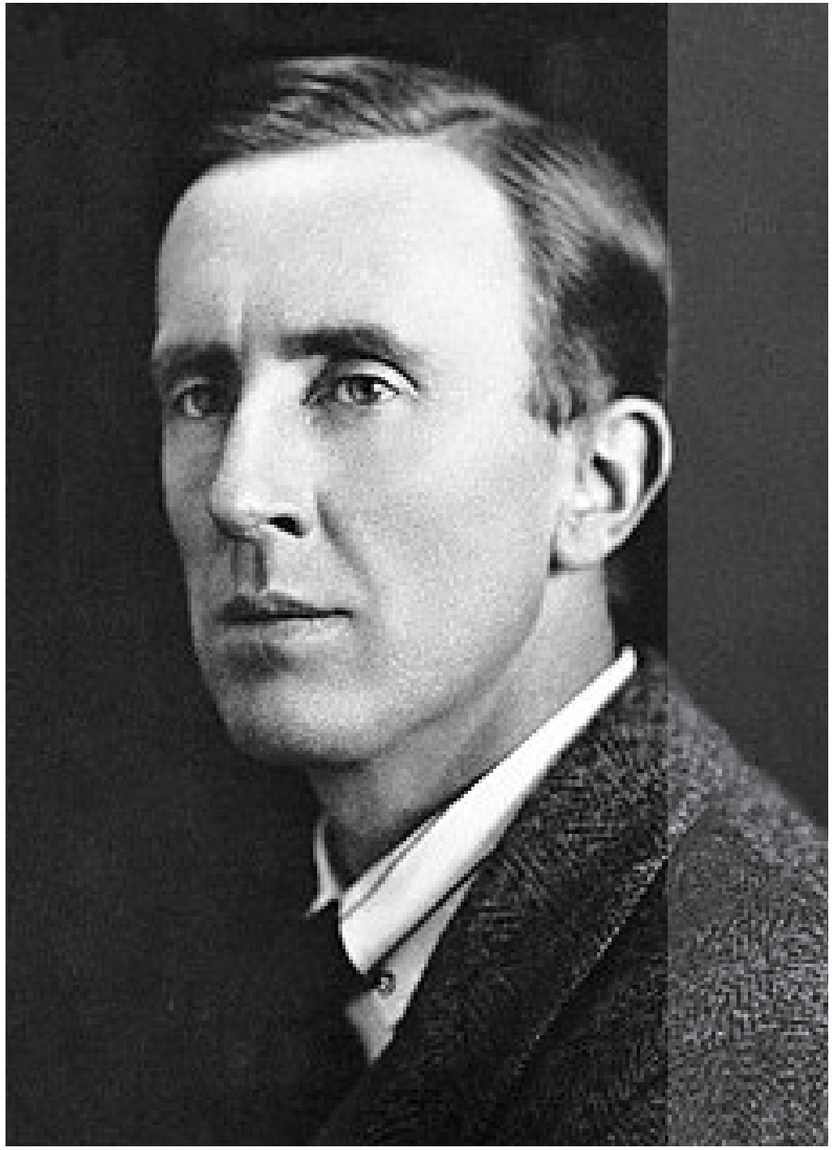
John Ronald Reuel Tolkien'in 1962 yılında verdiği bir röportajında ona şöyle bir soru gelir: *"Kurguladığınız bu evrende mutlak bir iyilik ve mutlak bir kötülük var. Örneğin Mordor, mutlak kötülüğün bir ilkesi değil mi?"*

Tolkien, *"Ben mutlak kötülüğe inanmıyorum."* cevabını verir.

Röportajcı şaşırarak, *"Eğer mutlak kötülüğe inanmıyorsanız, onun adeta vücut bulmuş hali gibi duran Karanlık Lord'u neden yarattınız? Üstelik onun başlangıçta kötü olmadığını söylüyorsunuz."* der.

Tolkien bu noktada soruyu doğrudan yanıtlamak yerine, kitabında neden açık bir dinin, kiliselerin veya ritüellerin bulunmadığını anlatmaya başlar. Bu estetik ve tarihsel bir tercihtir çünkü Orta Dünya'nın teolojik altyapısı, yani yaratılışın orijinal iyi hali ve kötülüğün bu düzene kattığı o *"yanlış nota"*, hikâyenin arka planında zaten örtük olarak işlemektedir.

Röportajcının burada yakaladığı felsefi kırılma çok önemlidir: *"Mutlak kötülük yoktur."* demek, dolaylı olarak *"Mutlak ve saf bir iyilik hali vardır, kötülük ise bundan bir düşüştür"* demektir. İşte bu yüzden Tolkien evreninde Sauron'a doğrudan ismiyle değil, sıklıkla *"Gölge"* (The Shadow) olarak atıfta bulunulur. Gölge, kendi başına bir cismi, ağırlığı veya varlığı olan bir töz değildir; sadece ışığın daha az vurduğu yeri temsil eder. Işık çekildiğinde görünür olur ama ışık karşısında kalıcı bir varlığı yoktur.

Kötülük Problemini Açıklamanın İki Zıt Yolu

John Ronald Reuel Tolkien'in bu yaklaşımını ve filmdeki kötü karakterler ve olguların neden yoktan hiçbir şey yaratamadığını anlamak ve kendisinin nerede durduğunu anlamamız için, felsefe tarihinin kötülüğü açıklamakta kullandığı iki büyük ve zıt kutba bakmamız gerekir: Maniheizm ve Boethius Anlayışı.

Maniheist inanışına göre evren, iyilik ve kötülük adında iki eşit, bağımsız ve ebedi gücün birbirini dengelediği alandır. Işık ve karanlık, üstünlük kurmak için sürekli çarpışır. Kötülük de en az iyilik kadar orijinal, yaratıcı ve köklü bir kuvvettir.

Boethius bakış açısı ise kökenleri Plotinus ve Aziz Augustine' e dayanan, Boethius'un sistemleştirdiği bu Hristiyan teolojisinde kötülük, bağımsız bir güç değildir. Var olan her şey, kendi doğal özüyle zaten iyilik halindedir. Kötülük ise sadece iyiliğin yozlaşması, bir yara alması veya yoksunluğudur (privatio boni). Tıpkı bir hastalığın kendi başına yaşayamayıp sağlıklı bir bedene tutunması gibi; kötülük de iyiliğe muhtaçtır.

Tolkien, tamamen bu ikinci yolu, yani Boethian çizgiyi benimser. Onun dünyasında Morgoth da Sauron da tıpkı Hristiyan teolojisindeki Şeytan gibi birer *"düşmüş varlık"* (fallen) halidir. Başlangıçta iyi ve yüce yaratılmışlar ancak kendi özgür iradeleriyle düzene başkaldırıp iyiliğe sırt çevirmişlerdir. Bu düşüş onlara yeni bir yaratım gücü vermez; aksine onları ontolojik olarak zayıflatır. Kötülük temelde türevseldir; yoktan varedemez, olanı çarpıtabilir. Sürdürülebilir ve üretken bir gücü olmadığı için de eninde sonunda kendi kendini yok etmeye mahkumdur.

Tolkien'in teolojik düzlemde *"iyiliğin eksikliği ve bozulması"* olarak kurduğu bu felsefe, bana doğrudan Iris Murdoch'ın Türkçe'ye İyiliğin Egemenliği adıyla çevrilen ahlak felsefesi kitabını hatırlatıyor. Murdoch, bu eserinin merkezine *"benlikten sıyrılma"* (unselfing) kavramını koyar. *"Unselfing"*, insanın kendi egosunu, bencil arzularını ve merkeziliğini aradan çekerek dış dünyaya, gerçeğe ve ötekine saf bir dikkatle (attention) bakabilmesi halidir. Murdoch'a göre kötülük, aktif ve görkemli bir güç olmaktan ziyade; kendine odaklanmış egonun gerçeği çarpıtması, dünyayı sadece kendi arzuları etrafında yeniden kurma yanılsamasıdır.

Bu tanım, Tolkien'in filmlerindeki Yüzük kavramının Orta Dünya işleyişiyle mükemmel bir uyum yakalar. Yüzük tam olarak egoya hitap eder; taşıyıcısının en derin benlik arzularını, kontrol ve güç isteğini büyüterek onu körleştirir. Gollum'u, Boromir 'i ve hatta Frodo'yu *"unselfing"* sürecinin tam tersine sürükler. Yüzüğe bağlanan her varlık giderek daha dar, daha paranoyak, dünyaya kapalı ve sadece kendi içine hapsolmuş bir benliğe dönüşür.

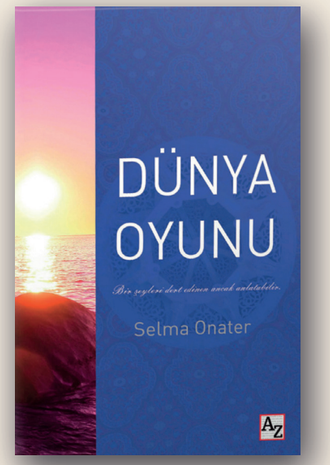
Murdoch bu felsefeyi seküler bir *"İyi"* kavramıyla temellendirirken Tolkien bunu kişisel bir yaratıcıya (Eru Ilúvatar) bağlar. Fakat her ikisinin de vardığı nokta aynıdır: İyilik asıldır, birincildir ve gerçektir; kötülük ise egonun karanlığında yönünü kaybetmiş, iyilikten sapan bir illüzyondan ibarettir.

YAZAR

Selma Onater

KİTABI

Dünya Oyunu

"Bir şeyleri dert edinen ancak anlatabilir."